

in dalje, dalje migotala
je spet v molčečo, krasno noč,
z menoj se je le poigrala
hitela v drugi je naroč. . .

Po tuji sreči sem stegnila
roke drhteče, danes vem,
grešila sem in pozabila,
da sreče uživati — ne smem.

Noseč lik tuje sreče v duši,
temotne hodim spet steze,
v jezeru solz pa krvaveče
izpiram prste si ihte. . .

IZVEDENCA. SPISAL F. J. DOLJAN.

Bilo je okrog poludevitih zjutraj. . .

Sodni pristav I. je v svoji lastnosti kot preiskovalni sodnik nestrpno stopal po sobi gori in doli.

»Ali ni še nikogar?«

Vprašanje je veljalo sodnemu slugi, kateremu je bil pozvonil in ki je bil ravnokar vstopil.

»En sam možki je zunaj.«

»Ahà! . . . Kaj pa — ali zdravnikov ni še nič videti? . . .«

»Nič! «

»Že dobro! . . . Pa počakajmo še malo! . . .«

Sluga je odšel, pristav pa je začel iznova stopicati po sobi semtertja. Bil je majhen in imel je eno nogo krajšo od druge. Vsled tega je bilo videti, kakor bi poskakoval, ko je hodil okrog. Roke je bil sklenil tako, da so se prsti križali, in tleskal je z dlanmi skupaj, ne mene se za to, da glasovi, ki jih je na ta način izvabljal, niso bili nič kaj prikupljivi niti ne estetični. . .

Pri dolgi, zamazani mizi, ki je stala sredi sobe, pa sem sedel jaz kot zapisnikar. Bil sem šele pred par meseci stopil v prakso in moral sem zaradi tega nadomestovati diurnista. Zrl sem na pol sanjavo, na pol čemerno skoz nizko, z železno ograjo obdano okno. . . Vem, da se mi je poznalo na obrazu, kako malo mi

ugaja na tem sedežu! . . . Res, smešno! . . . Človek se uči leta in leta, vteplje si vse mogoče stvari v glavo, potem pa opravlja službo ponesrečenega študenta! . . .

Zunaj je bila megla, tista gosta, neznosna megla, ki zapira človeku vsak pogled v daljavo in ki vzbuja v njem občutek, kakor bi ga oklepale krog in krog tesne stene. Notri v sobi pa je vladal tisti zoprni jetniški vzduh, ki ga je puščal vsak obdolženec kolikor toliko za sabo — vzduh, ki se ne da menda nikdar popolnoma spraviti iz sodne sobe. . .

Meni je bilo nekam otožno pri srcu. . . Mislil se nazaj na veselo vseučiliško življenje in spominjal se tistih svojih idealnih nazorov, po katerih sem nameraval v svoji mladostni domišljavosti osrečevati človeštvo. . . Bolelo me je, ko sem se zavedel, da moram zdaj delati tako, kakor mi vlevajo drugi, da moja beseda nič ne velja, da moram molčati in da svojih misli niti povedati ne smem. . . Največjo britkost pa mi je povzročala slutnja, da se sčasoma privadim vsemu temu in da bodem opravljal kdaj svoj posel baš tako mehanično, kakor vsi ti, ki sem se zgražal zdaj radi njih odrevenelosti nad njimi. . .

Popel sem se bil že tistikrat do neke stopinje spoznanja. . . začel sem bil že tistikrat uvidevati, za katerim ciljem mora stremiti vsak uradnik. . . Glavna stvar je, da se človek pririje naprej, a da se mu to posreči, treba — ah, smešna cela stvar, ko bi ne bila tolikanj žalostna! . . . Videz, videz, vse drugo ne pride v poštev! . . . Človek mora biti pameten! . . . Baš za to pa potrebuje menda država razboritih, inteligentnih uradnikov! . . .

Toda v dnu duše je meni mrzelo vse to. . . Nekako strah me je bilo pred prihodnostjo. . . Često sem dvojil, če nisem zgrešil svojega poklica, če ne bi bil storil bolje, ako bi bil ustregel želji svoje dobre mamice ter šel drugam. . . No, danes se me je lotevala že celo melanholija. . . Glava

mi je lezla bolj in bolj na prsa... Iz temnih misli me predrami šele spet glas preiskovalnega sodnika:

»Zdaj menda gresta!«

Res so se čuli koraki po hodniku... Nekaj trenutkov pozneje odpre sluga vrata in v sobo stopita sodna zdravnik — eden precej visok, rdeč, zabuhel v obraz, ne star, a vendar že siv, drugi pa že precej v letih, majhen, zelo trebušat, a po ostalem životu suh in košččen... Imel je dolg, šilast nos, v njegovih čelustih pa ni bilo menda ne enega zoba več, kajti lici sta mu bili vdrti, da bi mu bil v vsakega skrnil lahko celo pest. Bil je po celem obrazu obrit in če bi mu bil del povhovko na glavo, pa vtaknil vivček v usta, bi bil imel pred sabo namestnega kmečkega možica!... Gluh je bil skoro popolnoma, in moral mu je že pošteno trobiti v ušesa, kdor se je hotel dorazumeti z njim...

»Kaj pa je zopet, kaj?... vpraša mlajši obeh izvedencev preiskovalnega sodnika. »Pa gotovo zopet kaka poškodba na glavi?...«

»Da, na očesu!...«

»Sem si mislil!... Vražji ljudje to!... Samo po glavi ti bijejo, samo po glavi... nikoder drugod!...«

»Koder pač bolj zeležel!« se nasmeje pristav ter veli slugi, ki je stal pri vratih ter čakal povelja:

»Pripeljite poškodovanca notri!...«

* * *

V sobo stopi slok, mršav človek, srednje velikosti. Še ko je bil med vrati, se je priklonil in potem se je priklanjal neokretno in nerodno cel čas, kakor bi ne bilo od edenkrat zadosti. Tiščal je z obema rokama klobok na prsa ter se počasi, s trdimi koraki pomikal proti mizi. Semtertja je malo pokašljal — tisti značilni kašelj, ki pomeni zadrego...

»Katero oko ima poškodovano?« vpraša dr. K., mlajši izvedenec, pristava.

»Levo!« odgovori ta.

Izvedenca se obrneta na to k prišlecu.

»Ali vidite?« ga ogovori dr. K., ter mu začne vzdigovati veke levega očesa.

»Ali če vidim?... Oo... vidim!« odvrne vprašanec, prikimuje z glavo od leve proti desni strani. Odgovarjal je z mehkim, sladkobnim glasom, ki je izražal dobrotljivost in zadovoljnost ob enem.

»Pa na levo oko vidite vendar slabše nego na desno!« pripomni zdravnik skoro nejevoljen radi njegovega malomarnega odgovora.

Ta pomisli nekoliko, potem pa potrdi z ravno takim glasom, kakor prej:

»Mhè, tisto je pa res!... Na levo oko vidim pa manj!...«

Pri tem pritisne svoje pokrivalo še tesneje na prsa, morda ker mu je začelo srce živahneje utripati... Brez dvojbe ni bil pripravljen na toliko prijaznost... Požiral je cel čas slino, tako dobro se mu je zdelo...

»No, seveda, saj se od daleč pozna!« pripomni dr. K. proti preiskovalnemu sodniku. »Roženica je skaljena in...«

»Dobro, dobro!« ga prekine pristav. »Prosim, kar narekujte!...«

Jaz sem pomočil pero, dr. K. pa je narekoval, najprej izvid, potem pa še strokovnjaško menenje. Bil je že pri kraju, ko popraša svojega druga:

»Gospod kolega, saj se strinjate z mano, kaj ne da?...«

»Popolnoma, popolnoma!« je zatrjeval ta z glasom, ki se je čul, kakor bi bil kdo v daljavi obleko iztepal. — Če pa je slišal kaj od tega, kar je oni narekoval, je bilo več nego dvomljivo!...

To vprašanje in ta odgovor sta se ponavljala pri vseh takih prilikah!... Na ta način je bilo zadoščeno zakonu, ki zahteva menenje dveh izvedencev!...

»No, zdaj mi pa povejte, vi... vi — kako se že pišete?...« vpraša dr. K. preiskovanega.

»Ali kako se pišem?... Pišem se pa za Slano!«

»Ka—kaj?... se začudi preiskovalni sodnik. »Slana, pravite, da ste?... Ali niste Iskra?...«

»Nak -a, jaz nisem Iskra, jaz sem Slana!«

»A—a—a... gospoda, kaj pa sta storila?« vsklikne preiskovalni sodnik skoro prestrašen. »Preiskala sta obdolženca, pa ne poškodovanca!...«

Nekaj trenutkov splošna osuplost... Dr. K. je bil zdaj še bolj rdeč nego sicer, njegov kolega, ki ni vedel, pri čem da je, je samo zijal, pristav in jaz pa sva strmela v zrak, čudeč se, kako se je moglo kaj takega zgoditi... Hkratu pa se loti pristava krčevit smeh in precej na to tudi mene... Da doživim med temi pustimi, otožnimi stenami, tu, kjer so se vrstili dan na dan le tragični prizori, kdaj kaj tako velekomičnega, si nikdar ne bi bil mislil!... Vse temne misli so se mi takoj razpršile in bil sem odškodovan za marsikaj!...

Smeh je epidemičen in začela sta se hočeš nočeš smejati — sama sebi — tudi izvedenca!... Naposled so se raztegnila usta celo Slani. Sedel je še zmeraj prav udobno na svojem stolu, pogledaval dobrohotno zdaj enega, zdaj drugega, požiral slino in se režal... režal, kakor bi ne bil dobil povabila zaradi tega semkaj, da ostane — v preiskovalnem zaporu!...

Smeh se je polegel šele, ko je pripeljal sodni sluga pravega poškodovanca v sobo.

»A—a — to je kaj drugega!« smo vskliknili zdaj vsi ob enem... Kajti temu se je že od daleč poznalo, da ima poškodovano oko!...

»Toda kaj zdaj, gospod doktor?« vpraša preiskovalni sodnik.

»Eh — kaj!... Stvar se v obče ujema!... Nekaj pristavimo še, pa bo!...«

NOVE KNJIGE.

S. Gregorčič: Poezije III. — Ljubljana 1902.

Zdaj me nič ne dvigne,
Nič me več ne žali,
Rogam zdaj se graji,
Rogam zdaj se hvali.

(Predsmrtnice IV.)

Moja ocena torej ne velja pesniku-filozofu; vršim le svojo kritiško dolžnost napram sodobnikom in znancem, ko poskusim v kratkih potezah pokazati, kake važnosti je ta najnovejša zbirka Gregorčičeve muze. Pesmice naše zbirke so razdeljene v: predsmrtnice (LXIV), pogrebne (VII) in posmrtnice (XI). Predsmrtnice so več ali manj lirično premišljujočega značaja, dočim sta drugi dve skupini epični, in posamezne številke so le odstavki enega enotnega dejanja. V predsmrtnicah obdeluje pesnik kapricijozno snov, kakor da bi ga bili, navidezno mrtvega, deli prijatelji na mrtvaški oder ter odnesli na pokopališče, kjer se je slučajno zopet vzdramil ter se vrnil v krog prestrašenih drugov. Snov sama je dovolj čudna, in pesnik nam ni v tem delu podal Bog zna kaj posebnega; vredno je omeniti, da govori o smrti, pogrebu in pogrebnih ceremonijah z nekim dobrodušnim nasmehom, ki velja zlasti onim navadnim, pouličnim ljudem, ki hrepene po vsakojakih -- paradah, naj si so tudi — pogrebne. Ta hudomušna pesnikova razposajenost je v nekakem čudnem nasprotju s prvim oddelkom, kjer nam govori »kandidat smrti« vse drugače o beli ženi. Najoriginalnejši je tretji del, kjer pripoveduje Gregorčič o svoji usodi na onem svetu, kjer je obsojen, da s Prešernom vred do zadnjega dne piše v veliko knjigo tiste poezije, katere je v življenju zamudil. Podlaga tem posmrtnicam je tista od mnogih pesnikov na razne načine izražena misel, da pesnik s svojim pevanjem vrši nalogo, dano mu po stvarniku, in da je kaznjiv, ako se da po komurkoli odvrniti od tega. Tudi v tem delu bo čutil pazljivejši bravec marsiktero ostrino na račun našim kulturno-družabnim razmeram, kar daje posmrtnicam še poseben znak. V formalnem oziru bi omenil o drugem in tretjem delu naše zbirke, da je sicer stih gladek in harmoničen, da pa vendar prekratki verzi s prepogostimi rimami včasih